

Nr 35

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ersättning för skada i följd av atomreaktor drift m. m. (atomansvarighetslag) dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 25 mars 1960 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 140, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade

Förslag

till

Lag

**om ersättning för skada i följd av atomreaktor drift m. m.
(atomansvarighetslag)**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

I denna lag förstås med

atombränsle: uran, plutonium eller annat ämne, som användes eller kan användas som bränsle i anläggning för utvinning av atomenergi (atomreaktor);

atomprodukt: radioaktivt ämne som utan att vara atombränsle bildats eller blivit radioaktivt genom bestrålning i samband med framställning eller användning av atombränsle;

atomanläggning: här i riket belägen atomreaktor eller anläggning för framställning, behandling eller förvaring av atombränsle eller atomprodukt;

atomskada: skada å person eller egendom genom radioaktiv strålning från atombränsle eller atomprodukt, så ock person- eller egendomsskada som orsakats av giftiga, explosiva eller andra farliga egenskaper hos bränslet eller produkten, om den händelse som medfört skadan givit upphov jämväl till skada genom radioaktiv strålning.

2 §.

Vad nedan i denna lag stadgas är icke tillämpligt å

a) atombränsle som ej innehåller annan verksam beståndsdel än naturligt uran och som ej blivit radioaktivt genom bestrålning;

b) atomprodukt som finnes utanför atomanläggning och begagnas eller är avsedd för industriellt, kommersiellt, jordbrukstekniskt, medicinskt eller vetenskapligt ändamål;

c) atomreaktor som begagnas i fartyg eller annat transportmedel;

d) atomskada som är en följd av krigshandling eller liknande handling under väpnad konflikt, invasion, inbördeskrig eller uppror.

3 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger förordna, att två eller flera atomanläggningar som äro belägna i varandras närhet skola i hänseenden som avses i denna lag behandlas som en anläggning.

4 §.

Atomskada skall ersättas av innehavaren av den atomanläggning i vilken atombränslet eller atomprodukten fanns, när händelse som gav upphov till skadan inträffade.

Var bränslet eller produkten under transport här i riket, skall ersättning för skadan utgivas av innehavaren av den atomanläggning från vilken transporten ägde rum eller, om transporten skedde från utlandet till atomanläggning här i riket, av innehavaren av sistnämnda anläggning.

Har atomskada eljest orsakats av atombränsle eller atomprodukt som här i riket befann sig utanför atomanläggning, skall skadan ersättas av den anläggningsinnehavare som hade eller senast haft ämnet i sin besittning.

5 §.

Ersättning skall utgå ändå att atomanläggningens innehavare ej är vållande till skadan.

Såvitt ej nedan annorlunda stadgas, skall ersättningen bestämmas enligt allmänna skadeståndsrättsliga grunder.

6 §.

Anläggningsinnehavarens ansvarighet för atomskador i följd av en och samma händelse är begränsad till tjugufem miljoner kronor.

För varje dödad eller skadad person är ersättningen begränsad till tvåhundrausen kronor.

De i första och andra styckena angivna beloppen innefatta icke ränta och ersättning för rättegångskostnader.

7 §.

Om belopp som avses i 6 § första stycket ej förslår till gottgörelse enligt denna lag åt alla som äro berättigade till ersättning därur, skola deras ersättningar nedsättas med samma kvotdel.

Kan efter inträffat skadefall befaras att nedsättning som avses i första stycket skall visa sig erforderlig, äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer förordna, att ersättning tills vidare skall utgå allenast med viss kvotdel av full ersättning.

8 §.

Anspraak på ersättning för atomskada skall vid äventyr av talans förlust anmälas hos anläggningsinnehavaren inom två år från den dag då den ersättningsberättigade erhöll kunskap om skadan och om den för skadan ansvarige eller med iakttagande av skäligen aktsamhet bort erhålla sådan kunskap. Talan å ersättning för skadan må icke i något fall väckas mot anläggningens innehavare senare än tio år från den händelse som gav upphov till skadan.

Angående ersättning av staten för atomskada som yppats senare än tio år från händelsen stadgas i 13 §.

9 §.

Skadeståndsanspraak enligt denna lag må icke göras gällande mot annan än anläggningens innehavare, med mindre skadan uppkommit under transport av atombränsle eller atomprodukt eller eljest i följd av begagnande av fartyg, luftfartyg eller annat transportmedel.

Har annan än anläggningsinnehavaren nödgats utgiva skadestånd, äger han för vad han utgivit inträda i den skadelidandes rätt till ersättning enligt denna lag. Rätt till sådant inträde skall dock icke tillkomma den som själv uppsåtligen orsakat skadan eller ock gentemot anläggningens innehavare åtagit sig att svara för skadan.

Vad innehavare av atomanläggning utgivit i ersättning enligt denna lag må han söka åter, utom av annan anläggningsinnehavare som svarar för skadan, allenast av den som själv uppsåtligen orsakat skadan eller ock gentemot anläggningens innehavare åtagit sig att svara för skadan.

10 §.

För att täcka ansvarighet för atomskada skall innehavare av atomanläggning taga och vidmakthålla försäkring som Konungen eller av Konungen utsedd myndighet godkänner.

Försäkringen må tagas

a) antingen så, att den täcker ansvarighet för varje inträffande händelse i överensstämmelse med vad som gäller beträffande anläggningsinnehavarens skadeståndsansvar jämlikt 6 §,

b) eller ock så, att den vid varje tidpunkt gäller för anläggningen med avtalat försäkringsbelopp efter avdrag för ersättning som utgivits av försäkringsgivaren på grund av försäkringen; ansvarighet för skada under transport jämlikt 4 § andra stycket må därvid inbegripas under den för anläggningen gällande försäkringen eller ock täckas av särskild försäkring.

Om försäkringen tecknats på sätt angivits i andra stycket under b), skall försäkringsbeloppet uppgå till minst trettio miljoner kronor. Det åligger anläggningens innehavare att, så snart försäkringsfall inträffat som ensamt eller i förening med tidigare försäkringsfall kan antagas föranleda nedskrivning av försäkringsbeloppet så att det kommer att understiga tjugufem miljoner kronor, taga tilläggsförsäkring som åter bringar försäkringsbeloppet upp till minst trettio miljoner kronor.

11 §.

Försäkringsplikt varom stadgas i 10 § åvilar icke staten.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger att från försäkringsplikten befria anläggningsinnehavare, som ställer betryggande säkerhet för sina förpliktelser enligt denna lag och visar att han på tillfredsställande sätt sorjt för reglering av uppkommande skador.

12 §.

Har avtal om försäkring som avses i 10 § efter uppsägning eller eljest upphört, är försäkringsgivaren ändock ansvarig för skadestånd på grund av händelse, som inträffat innan två månader förflutit från det anmälan om dagen för avtalets upphörande inkommit till myndighet som Konungen bestämmer; vad nu sagts skall dock, om ny försäkring meddelats eller garanti som i 11 § andra stycket sägs blivit ställd, ej äga tillämpning i fråga om därefter inträffad händelse.

13 §.

Visar den som enligt denna lag är berättigad till ersättning för atomskada, att han icke kunnat utfå ersättningen av någon för skadan ansvarig, gäldas skadeståndet av staten.

För atomskada, som yppats senare än tio år men icke senare än trettio år efter den händelse som givit upphov till skadan, skall med iakttagande av vad i 5 § samt 6 § andra och tredje styckena stadgats ersättning utgivas av staten; har 7 § första stycket tillämpats på ersättning som anläggningsinnehavaren haft att utgiva i anledning av händelsen, skall dock den ersättning, som efter vad nu sagts skall utgå av statsmedel, på motsvarande sätt nedsättas. Anspråk på ersättning skall vid äventyr av talans förlust inom tid som angivits i 8 § första stycket första punkten anmälas hos myndighet som Konungen bestämmer.

I den mån ansvarighetsbelopp som angives i 6 § första stycket icke förslår till ersättning enligt denna lag för uppkomna skador, skall gottgörelse beredas av statsmedel enligt grunder som fastställas av Konungen och riksdagen. Gottgörelse som nu sagts skall jämväl lämnas i tillägg till ersättning som utgår enligt andra stycket, om sådan ersättning nedsatts i enlighet med vad där stadgas.

För vad som utgivits enligt denna paragraf har staten återkravs rätt allena mot den som själv uppsåtligen orsakat skadan eller ock åtagit sig att svara för skadan.

14 §.

Den som försummar försäkringsplikten enligt 10 § eller icke iakttagit föreskrivna villkor om ställande av säkerhet enligt 11 § dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

15 §.

Konungen äger beträffande viss främmande stat förordna, att ersättning för atomskada som uppkommit i den staten på grund av här i riket inträff-

fad händelse icke skall utgå enligt svensk lag i vidare mån än ersättning jämlikt lagen i nämnda stat skulle utgå för där inträffad händelse som medfört atomskada här i riket.

Sådant förordnande leder dock icke till inskränkning i ansvarighet för skada som uppkommit under transport av atombränsle eller atomprodukt eller eljest i följd av begagnande av fartyg, luftfartyg eller annat transportmedel.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960 och äger giltighet till och med den 31 december 1963.

I samband med propositionen har utskottet behandlat tre i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna I: 667 av herr *Carlsson, Georg*, och II: 823 av herr *Elmwall m. fl.* samt

motionen II: 822 av herr *Spångberg m. fl.*

Motionerna I: 667 och II: 823 utmynnar i hemställen

I. att riksdagen vid behandling av propositionen nr 140 måtte besluta, att personer, som lidit skada till följd av atomolycka, må erhålla full gottgörelse av statsmedel för skadorna, i den mån ansvarighetsbeloppet för anläggningsinnehavaren icke förslår till sådan ersättning, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig utformning av atomansvarighetslagen;

II. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om prövning och förslag rörande fortlöpande värdering av fast egendom och levande inventarier inom farozon för atomolycka, avsedd att ligga till grund för ersättningsbedömningar efter atomolycka i enlighet med vad ovan anförts; samt

III. att riksdagen även i övrigt måtte beakta vad i motionen har anförts.

I *motionen II: 822* hemställas,

I. att riksdagen måtte besluta att det i 6 § första stycket angivna ansvarighetsbeloppet fastställs till sjuttiofem miljoner kronor;

II. att riksdagen måtte besluta att 8 § första stycket erhåller följande lydelse:

»Anspraak på ersättning för atomskada skall vid äventyr av talans förlust anmälas hos anläggningsinnehavaren inom fem år från den dag då den ersättningsberättigade erhöi kunskap om skadan och om den för skadan ansvarige. Talan å ersättning för skadan må icke i något fall väckas mot anläggningens innehavare senare än tjugofem år från den händelse som gav upphov till skadan.»

Därjämte hemställas, att övriga §§ måtte erhålla den ändrade lydelse som kan erfordras vid bifall till de i motionen framförda förslagen.

Beträffande skälen för motionärernas yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framlägges förslag till lagstiftning om ersättning för skada i samband med driften av atomreaktorer och andra atomanläggningar. Förslaget bygger på principen, att anläggningsinnehavaren skall vara ansvarig oberoende av vållande. Ansvarigheten skall i princip bäras av innehavaren ensam; leverantörer av t. ex. reaktorer eller delar till reaktorer eller av atombränsle är således befriade från ansvarighet för skador av här avsett slag. Skadeståndsansvaret begränsas till 25 miljoner kronor per händelse. Anläggningsinnehavaren är skyldig att hålla ansvarighetsförsäkring eller ställa annan säkerhet för beloppet. Skulle skadorna överstiga 25 miljoner kronor, utgår ersättning av statsmedel enligt grunder som kommer att fastställas av statsmakterna, när frågan därom blir aktuell. Anläggningsinnehavarens ansvarighet preskriberas efter 10 år. För skada som ger sig tillkännan först senare men inom 30 år räknat från olyckan utges ersättning av staten.

Lagstiftningen bygger i princip på ett inom OEEC upprättat förslag till konvention om ansvarighet på förevarande område. Arbete på att få till stånd gemensam nordisk lagstiftning i anslutning till konventionens regler pågår. Med hänsyn härtill avses den nu föreslagna lagen vara av allenast provisorisk natur.

Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades i augusti 1958 särskilda sakkunniga att verkställa utredning rörande vissa skadestånds- och försäkringsfrågor sammanhängande med atomreaktordrift. Även i Danmark och Norge tillsattes lagstiftningskommittéer med motsvarande uppdrag. I Finland pågick redan utredning genom särskilda sakkunniga. I direktiven för den svenska utredningen underströks, att utredningsarbetet borde bedrivas icke blott i kontakt med de sakkunniga i de andra nordiska länderna utan också med beaktande av det inom organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete (OEEC) pågående arbetet på en konvention rörande skadestånd och försäkring vid atomreaktordrift.

De svenska sakkunniga, som antog namnet atomskadeutredningen, avgav den 1 oktober 1959 betänkande med förslag till provisorisk lagstiftning i ämnet (SOU 1959: 34). Vid betänkandet fogat förslag till *lag om ersättning för skada i följd av atomreaktordrift m. m. (atomansvarighetslag)* finnes såsom bilaga (*bilaga B*) fogat vid propositionen, vartill utskottet får hänvisa.

Över betänkandet har efter remiss yttranden avgivits av hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Nedre Norrland, riksförsäkringsanstalten, medicinalstyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, luftfartsstyrelsen, sjöfartsstyrelsen, försäkringsinspektionen, delegationen för atomenergi-

frågor, aktiebolaget Atomenergi, atomkraftkonsortiet Krångede aktiebolag & Co, Scandinavian Airlines System, Stockholms stad, svenska bankföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Sveriges trafikbilägares riksförbund, styrelsen för Sveriges advokatsamfund, Sveriges industriförbund samt Sveriges redareförening. Sveriges industriförbund har vid sitt remissvar bilagt yttrande av Sveriges mekanförbund.

Huvuddragen av förslaget

Utredningen

Atomskadeutredningen framhåller, att dess arbete inriktats på att i samråd med de danska, finska och norska kommittéerna utarbeta svenska lagbestämmelser som såvitt möjligt ansluter till det inom OEEC utarbetade konventionsförslaget i dess föreliggande skick. Det torde emellertid, anför utredningen, dröja någon tid innan ett definitivt svenskt lagutkast med motiv kan föreligga färdigt. Då det svenska atomenergiprogrammet för den närmaste tiden innebär, att utöver den redan existerande forskningsreaktorn vid tekniska högskolan i Stockholm bl. a. en materialprovningsreaktor (vid Studsvik i Södermanland) samt en värmereaktoranläggning (vid Ågesta söder om Stockholm) kommer att tagas i bruk, är det enligt utredningens uppfattning synnerligen önskvärt, att vissa grundläggande lagbestämmelser om ansvarighet och försäkring utfärdas snarast möjligt. Utredningen har i detta läge ansett det enda försvarbara tillvägagångssättet vara att utarbeta och avge förslag till en tidsbegränsad lag innehållande vissa **provisoria bestämmelser** avsedda att träda i kraft den 1 juli 1960.

Utredningen betonar särskilt, att förslaget utformats så, att det såvitt nu kan bedömas icke kommer att försvåra genomförandet av den mera definitiva lagstiftning som är under utarbetande.

Utredningen framhåller, att det beträffande skador på detta område råder en praktiskt taget enhällig mening, att skadeståndsansvar utan skuld — **strikt ansvar** — bör åvila anläggningsinnehavaren. Driften måste betraktas som »farlig», kanske inte i den bemärkelsen att risken för olyckor av katastrofal omfattning är särskilt stor men däremot obetingat i det hänseendet, att skadorna kan bli av katastrofal omfattning, om olyckan är framme. Om vanligt vållandeansvar upprätthölles på detta område och alltså krav på oaktsamhet hos ledningen eller personalen ställdes för att skadeståndsskyldighet för företaget skulle antagas inträda, komme oaktsamhetskravet i praxis med hänsyn till riskerna sannolikt att sättas så högt, att skillnaden mellan strikt ansvarighet och vållandeansvar inte bleve stor. Rättspraxis från andra områden anses ge belägg för detta antagande. Av rätts tekniska skäl vore det mycket olämpligt att här kräva bevis om att vållande förelegat. Följden kunde väntas bli, att långa och dyrbara rättegångar om skuldfrågan skulle bli nödvändiga.

Ett mycket viktigt skäl för strikt skadeståndsansvar är av psykologisk art. Atomkraftens ianspråktagande är mer eller mindre en angelägenhet för hela folket, och det är troligt att allmänheten anser, att ersättning på detta område icke skall göras beroende av att företagets ledning eller någon hos personalen gjort sig skyldig till vållande.

Lagstiftningen bör alltså enligt utredningens förslag liksom enligt konventionsförslaget byggas på principen, att strikt ersättningsansvar skall åvila driften.

En olyckshändelse i en atomanläggning kan, såsom framgår av det sagda, under ogynnsamma omständigheter orsaka skador av utomordentlig omfattning. Vetskapen härom föranleder frågan, om inte anläggningsinnehavarens skadeståndsansvar bör begränsas till beloppet.

Utredningen framhåller, att begränsning av skadeståndsansvaret inte är någon för svensk rätt okänd företeelse. Redaransvaret enligt sjölagen är sålunda begränsat och vid flygtransport begränsas fraktförarens skadeståndsansvar enligt lagen den 5 mars 1937 om befordran med luftfartyg.

Även enligt 1933 och 1952 års Romkonventioner om ersättning av skada, som i följd av luftfartygs begagnande tillfogas person eller egendom på marken, gäller ansvarighetsbegränsning.

Det kan enligt utredningens mening knappast råda något tvivel om att begränsning av skadeståndsansvaret på förevarande område är i hög grad påkallad. Med hänsyn till de stora skadeståndsbelopp som kan komma i fråga blir det nödvändigt att skadeståndsansvaret täckes av ansvarighetsförsäkring eller annan garanti. Denna måste emellertid begränsas till sitt belopp. Det kan inte vara rimligt, att anläggningsinnehavaren utöver ett belopp som kan täckas på sådant sätt skall bära ett obegränsat skadeståndsansvar. Det är inte sannolikt att någon — bortsett möjligen från staten — skulle vilja utan ansvarighetsbegränsning satsa kapital på en atomanläggning.

Vad nu sagts gäller i första hand den strikta ansvarigheten. Det kan, inför utredningen, diskuteras, om ansvarighetsbegränsning bör förekomma också i fall då anläggningsinnehavaren — eller måhända hans personal — vållat skadan; i synnerhet gäller detta om oaktsamheten var grov eller skadan rentav tillfogats uppsåtligen. Emellertid har utredningen för sin del kommit till den uppfattningen, att skillnad inte bör göras mellan strikt ansvarighet och skadeståndsansvar på annan grund. Vad som på förevarande område skall betraktas som oaktsamhet är mycket ovisst, och värdet av ansvarighetsbegränsningen skulle i hög grad minskas, om den inte gällde även i fall då anläggningsinnehavaren eller hans personal genom vanlig, icke kvalificerad vårdslöshet vållat skadan. Även om man läte undantaget avse — förutom uppsåt — endast grov oaktsamhet, bleve gränserna mycket flytande. Och att låta anläggningsinnehavaren bära ett obegränsat skadeståndsansvar endast när han vållat skadan uppsåtligen synes vara en ordning som saknar varje praktisk betydelse.

Enligt konventionsförslaget gäller ansvarighetsbegränsningen generellt och täcker således även situationer av uppsåt och grov vårdslöshet från anläggningssinnehavarens eller hans personals sida.

Frågan om ansvarighetsbeloppets storlek är emellertid i hög grad beroende av vilka försäkringsmöjligheter som står till buds. De svenska försäkringsbolag, som bedriver atomförsäkringsrörelse, har slutit sig samman till en atomförsäkringspool. Pooler av motsvarande slag har bildats i många andra länder. De till den svenska poolen anslutna försäkringsbolagen kan för egen räkning svara för ersättningsbelopp uppgående för närvarande till 8 miljoner kronor per anläggning i ansvarighetsförsäkring, sakförsäkring och eventuell avbrottsförsäkring. Bortsett från de statliga anläggningarna är sakförsäkring med hänsyn till anläggningsinnehavarens och hans finansiärs eget skydd angelägen. Sakförsäkringsbeloppet även för en tämligen blygsam atomreaktoranläggning i industriell drift överstiger 100 miljoner kronor. Härtill kommer alltså ansvarighetsförsäkringen och eventuellt avbrottsförsäkringen.

Utredningen konstaterar, att den svenska atompoolen i fråga om kapacitet att täcka atomrisker kan relativt sett väl mäta sig med atompoolerna i övriga länder på Europas kontinent. Om Danmark, Finland, Norge och Sverige bildade en gemensam pool, skulle den bli den största på kontinenten. Den engelska atompoolen står i särklass i det att den på utlandsrisker ensam kan täcka omkring dubbelt så mycket som alla de kontinentala poolerna tillsammans. Av det anförda framgår att den svenska poolen kan täcka blott en liten del av de erforderliga försäkringssummorna; för återstoden blir vi beroende av den internationella försäkringsmarknadens resurser. Ju högre ansvarighetsbelopp som måste täckas, desto högre premier måste den svenska atomindustrin betala till utlandet.

Utredningen anser, att vad nu sagts i anslutning till den svenska poolens kapacitet talar för att ansvarighetsbeloppet hos oss sättes lågt. Man borde med hänsyn härtill hålla sig på den undre gränsen enligt konventionsförslaget, d. v. s. 5 miljoner dollar eller 25 miljoner kronor. Det är emellertid givet, att de skadelidandes intresse ger utslag i motsatt riktning. Att åstadkomma en rättvis avvägning stöter enligt utredningen på stora svårigheter.

På flera håll i utlandet har man sökt lösa problemet genom att låta staten träda hjälpande emellan vid skador av mycket stor omfattning. I stort sett står här två system mot varandra. Enligt det ena, representerat av USA och Tyskland, åtar sig staten en formlig garanti att vid varje händelse svara för visst belopp, i USA 500 miljoner dollar (d. v. s. ca 2,5 miljarder kronor) utöver det belopp som försäkringen täcker, och i Tyskland 500 miljoner Mark (d. v. s. ca 600 miljoner kronor) inklusive det belopp som är täckt genom försäkringen. På den andra sidan står Storbritannien och Schweiz. Där förutsattes att parlamentet resp. förbunds församlingen vid stora olyckshändelser, när försäkringsbeloppet inte är tillräckligt för

att täcka skadorna, skall genom särskild lag ställa medel till förfogande; storleken av beloppet liksom närmare bestämmelser om medlens användning o. d. lämnas åt statsmakterna att avgöra, när frågan blir aktuell.

Utredningen anser, att för svenskt vidkommande en ordning påminnande om den engelsk-schweiziska är att föredraga. Med hänsyn till det förut sagda bör ansvarighetsbeloppet för anläggningsinnehavaren inte överstiga 25 miljoner kronor. Men om man sålunda närmast av nationalekonomiska skäl begränsar ansvarighetsbeloppet till det minimum som är internationellt godtaget, synes det vara skäligt att nationen i sin helhet — d. v. s. staten — träder emellan i de fall då olyckan är så omfattande, att beloppet inte förslår till full gottgörelse åt de skadelidande. Ehuru mycket talar för det amerikansk-tyska systemet med en formlig garanti intill ett högt belopp, kan det dock enligt vad utredningen anför knappast komma i fråga att nu binda statsmakterna till någon viss garanterad summa, som skall utgå vid en framtida händelse; också i övrigt, såsom i fråga om medlens fördelning, synes de som har att besluta när frågan blir aktuell böra ha fria händer.

Utredningen har övervägt, om inte ansvarighetsbeloppet borde kunna tillåtas variera i viss utsträckning, så att man kunde ta hänsyn till den växlande risk som olika anläggningar erbjuder med hänsyn till storlek, belägenhet o. s. v. Utredningen har dock bl. a. med hänsyn till konventionsutkastet funnit, att någon ytterligare nedprutning av beloppet 25 miljoner kronor ej bör förekomma. För övrigt erbjuder premiesättningen rimliga möjligheter att beakta de olika stora riskerna; även med bibehållande av beloppet 25 miljoner kronor är premierna för en liten forskningsreaktor givetvis avsevärt lägre än premierna för en stor reaktor i industriell drift.

Den anordning som man enligt utredningens mening kunde tänka sig för svenskt vidkommande skulle med hänsyn till det sagda innebära att ansvarighetsbeloppet fastställes till 25 miljoner kronor samt att om detta belopp inte förslår till full ersättning för uppkomna skador, gottgörelse skall beredas av statsmedel enligt grunder som fastställes av Kungl. Maj:t och riksdagen.

Ett oeftergivligt villkor för drift av atomanläggning har utredningen ansett vara, att det för anläggningen gällande ansvarighetsbeloppet i varje läge är täckt av någon form av säkerhet. **O b l i g a t o r i s k a n s v a r i g h e t s f ö r s ä k r i n g** bör således i de skadelidandes intresse införas (jfr trafikförsäkringen). Vissa undantag bör dock uppställas. Staten som anläggningsinnehavare bör sålunda inte vara underkastad försäkringsplikt. Vidare bör en anläggningsinnehavare kunna befrias från försäkringsplikten, om han ställer betryggande säkerhet för sina eventuella skadeståndsförpliktelser.

Utredningen har funnit verkställda undersökningar här hemma och i utlandet visa, att det åtminstone för närvarande torde bli omöjligt att erhålla försäkring i annan form än att försäkringsgivaren ställer ett visst belopp per anläggning till förfogande. Inträffar en olycka, nedskrivs försäkringssumman med belopp motsvarande vad som utbetalts i skadestånd, och ny

försäkring eller utfyllnad av försäkringen erhålles inte automatiskt utan först efter särskild överenskommelse med försäkringsgivaren. Man kan, säger utredningen, förstå att försäkringsgivarna, med de mycket stora ansvarsbelopp och de okända risker som det här gäller, i dagens läge inte vågar åtaga sig ansvarighet per händelse. Men ur de skadelidandes synpunkt är denna ordning inte tillfredsställande. Både skadeståndsansvaret och försäkringsgivarens förpliktelse borde helst gälla med visst belopp per händelse, såsom fallet är i fråga om trafikförsäkringen. Det skulle eljest under vidriga omständigheter kunna hända, att om två stora olyckshändelser inträffade i tät följd, det tillgängliga ansvarighetsbeloppet 25 miljoner kronor konsumerades av den första händelsen, med påföljd att intet bleve över till dem som drabbades av den andra händelsen.

Nu är enligt vad utredningen framhåller detta i och för sig en mycket osannolik situation. I England har man därför mot bakgrund av de begränsade försäkringsmöjligheterna valt den ståndpunkten, att inte bara försäkringsplikten utan även anläggningsinnehavarens skadeståndsansvar skall begränsas till visst belopp per anläggning. Inträffar en olycka av större omfattning, förutsättes det att myndigheterna omedelbart ingriper och tillser att ny försäkring tecknas; eljest får driften inte fortsättas.

En sådan ordning avviker dock enligt utredningens mening alltför mycket från vad som i övrigt tillämpas inom skadeståndsrätten. Konventionsförslaget utgår också från att skadeståndsansvaret skall gälla med angivet belopp per händelse och att försäkringsansvaret skall i möjligaste mån anknyta därtill. Denna lösning förordas av utredningen. Att vissa svårigheter uppkommer när det gäller att ansluta en försäkring per anläggning till ett skadeståndsansvar per händelse framgår av vad redan sagts, men svårigheterna kan i praktiken reduceras avsevärt.

Att i alla situationer tillgodose de skadelidandes skydd — och alltså verkligen garantera att 25 miljoner kronor står till förfogande för varje inträffande händelse — synes dock enligt utredningens uppfattning icke vara möjligt på annan väg än att staten i sista hand ikläder sig ansvarigheten härför. Det måste anses rimligt att staten ikläder sig en sådan garanti, när de överväganden som gjorts har lett fram till att skadeståndsansvaret bör gälla per händelse, oaktat försäkring för en sådan ansvarighet inte kan erhållas. Det bör dock understrykas, att risken för att ifrågavarande subsidiära statsgaranti skall behöva tagas i anspråk är minimal. Har en olycka av större omfattning inträffat, lär nämligen myndigheterna komma att vidtaga sådana åtgärder, att möjligheten av en andra olycka, inträffande innan försäkringskyddet åter ordnats eller tillbörlig säkerhet blivit ställd, måste bli ytterligt osannolik.

Enligt allmänna skadeståndsrättsliga grundsatser kan en *l e v e r a n t ö r* bli ansvarig gentemot tredje man för skadebringande egenskaper hos levererat gods. I regel måste, för att sådan ansvarighet skall inträda enligt svensk rätt, förutsättas att leverantören eller hans anställda i förmansställ-

ning vållat skadan uppsåtligen eller genom oaktsamhet. Leverantören kan visserligen i förhållande till sin medkontrahent i avtalet i allmänhet friskriva sig från skadeståndsansvar och även förbehålla sig att regressvis få av denne återkräva vad leverantören nödgats utgiva i ersättning till tredje man. Däremot kan leverantören inte med giltig verkan friskriva sig från skadeståndsskyldigheten i förhållande till tredje man.

Vad nu sagts gäller även leverantörer av reaktorer, reaktordelar och bränsle m. m. till atomanläggningar samt om konstruktörer av reaktoranläggningar, entreprenörer som omhänderhaft anläggningarnas uppförande o. s. v., i den mån de genom oaktsamhet vid tillverkning av levererade delar, slarv vid konstruktionsberäkningar el. dyl. själva eller genom anställda vållat skada för tredje man.

Situationen beträffande atomanläggningarna är emellertid, framhåller utredningen, såtillvida egenartad att innehavaren av en sådan anläggning enligt vad som föreslagits skall bära strikt skadeståndsansvar för skador som genom driften drabbar tredje man. I realiteten innebär detta, att anläggningsinnehavaren praktiskt taget alltid skulle bli skadeståndsskyldig för skada, som leverantören, konstruktören o. s. v. vållat. Skadelidande tredje mans intresse av att erhålla ersättning torde, om obligatorisk försäkringsplikt införes för anläggningsinnehavaren, i allmänhet vara tillgodosett utan att leverantörer o. s. v. måste hållas ansvariga.

Leverantörsansvaret uppbärs visserligen ej enbart av hänsynen till tredje mans möjlighet att erhålla ersättning för lidna skador. På områden där det är av särskild vikt att inskräpa kravet på aktsamhet från leverantörernas sida torde skadeståndsansvaret innebära ett bland andra korrektiv mot oaktsamhet. Det kan kanske tyckas, att vårdslöshet som visas av leverantörer av materiel till atomanläggningar eller av konstruktörer av atomreaktorer skulle vara särskilt vådlig och att ett leverantörsansvar av det skälet på nu förevarande område vore påkallat. Emellertid är leveranser till atomanläggningar föremål för en utomordentligt sträng kontroll, som nog kan antas göra ett leverantörsansvar överflödigt ur preventiv synpunkt.

Utredningen befarar, att om de allmänna rättsgrundsatserna här upprätthölles, leverantörerna skulle känna sig uppfordrade att försöka få stora ansvarighetsförsäkringar; det skulle leda till dubbelförsäkring med kostnadsfördyringar som given följd. Om både anläggningsinnehavaren och leverantören skulle vara ansvariga för samma skada, skulle leverantören ofta förbehålla sig regressrätt; det kan inte undgåas att regressrättens utkrävande emellanåt skulle leda till besvärliga och dyrbara processer.

Situationen kan vara särskilt bekymmersam för underleverantörer, t. ex. de som levererar reaktordelar till en huvudleverantör eller huvudentreprenör vilken i sin tur svarar för reaktorn i dess helhet. Det händer säkerligen, att underleverantören inte vet, för vilken reaktor de av honom levererade tillbehören är avsedda. Han blir beroende av huvudentreprenören för att få begärda förbehåll om ansvarsfrihet och regressrätt beaktade i förhållande till

anläggningsinnehavaren. För underleverantören skulle det helt visst innebära en lättnad om lagstiftaren tillgodosåge hans intressen.

Under konventionsarbetet i OEEC har det antytts, att den amerikanska atomindustrin inte skulle vara villig att leverera reaktorer och reaktortillbehör till Europa, om inte garantier gavs för att ansvarighet inte skulle utkrävas av leverantörerna för eventuella fel i varan som lett till skada för tredje man. Detta är i dagens läge en omständighet som inte kan förbises.

Under konventionsarbetet har man funnit, att ett tillfredsställande skydd för leverantörerna inte kan vinnas på annat sätt än genom att deras ansvarighet för atomskador helt uteslutes. Enligt utredningens mening är detta visserligen en radikal lösning, men den är som framgår av det sagda grundad på starka sakliga skäl. Utredningen betonar också, att den svenska exportindustrin, som inriktar sig på produktion av atomreaktordelar, har intresse av att principen om anläggningsinnehavarens exklusiva ansvarighet genomföres i de länder som bildar vår exportmarknad på detta område.

Utredningen föreslår i anslutning till vad sålunda anförts, att i princip ingen annan än anläggningsinnehavaren skall vara ansvarig för de i förslaget avsedda skadorna.

Transportörer av atombränsle till och avfall från atomanläggningarna befinner sig emellertid i en speciell situation. Även om man inför ett strikt skadeståndsansvar för den avsändande eller mottagande anläggningsinnehavaren i anledning av skador under transporten — och således knäsetter samma princip som vid de fasta anläggningarna, d. v. s. att en anläggningsinnehavare är skadeståndsskyldig även om en annan, i detta fall transportören, vållat skadan — måste man nämligen på transportområdet taga hänsyn till ett flertal internationella konventioner, som föreskriver eller förutsätter skadeståndsansvar för transportören. Hit hör bl. a. Brysselkonventionerna om fartygssammanstötning 1910, om konossement 1924 och om begränsning av redaransvaret 1924 och 1957, Romkonventionen om ersättning för markskador orsakade av flygtrafik 1952, luftbefordringskonventionen i Warszawa 1929 samt 1952 års Bernkonventioner om järnvägsbefordran. Dessa äldre konventioner och nationell lagstiftning i anslutning till dem kan inte utan mycket stort arbete ändras; fråga är om det ens är önskvärt. Under utformningen av konventionsförslaget har man därför i princip velat upprätthålla transportörens skadeståndsansvar vid sidan av anläggningsinnehavarens, men ge transportören en regressrätt mot anläggningsinnehavaren. På denna princip bör också enligt utredningens förslag den svenska lagstiftningen byggas.

I propositionen lämnas å s. 17—21 en redogörelse för avgivna remissyttrandet i vad avser huvuddragen av utredningens förslag.

Departementschefen

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Kling*, följande beträffande huvuddragen av lagförslaget:

»Det svenska atomenergiprogrammet för den närmaste tiden innebär att,

jämte en redan befintlig forskningsreaktor vid tekniska högskolan i Stockholm, bl. a. en materialprovningsreaktor inom Studsviksanläggningen samt en värmereaktoranläggning vid Ågesta söder om Stockholm skall tagas i bruk. Vad som kommer att ske under tiden närmast därefter är mera ovisst. Sannolikt kommer emellertid åtminstone en kraftreaktor att vara färdig att tagas i drift under 1960-talets senare del.

Risken för olyckshändelser av stor omfattning i samband med driften av atomanläggningarna synes enligt den tekniska sakkunskapen icke vara stor. Katastrofrisker kan dock icke helt uteslutas, och stora skador kan under sådana omständigheter drabba både allmänheten och atomindustrin.

Atomskadeutredningens förslag till provisorisk skadeståndslagstiftning på området bygger på principen, att anläggningsinnehavaren skall vara ansvarig oberoende av vållande. Ansvarigheten begränsas till 25 miljoner kronor per händelse och skall vara täckt av obligatorisk försäkring. Det förutsättes att staten, om skadorna skulle överstiga nämnda belopp, skall utge ersättning enligt grunder som fastställs av Kungl. Maj:t och riksdagen, när frågan blir aktuell. Ansvarigheten skall vila på innehavaren allena; leverantörer av reaktorer eller andra tillhör till atomanläggningen, av atombränsle o. s. v. skall alltså vara fritagna från det skadeståndsansvar som skulle åvila dem enligt allmänna skadeståndsrättsliga grundsatser. — Förslaget står i samklang med det konventionsförslag som upprättats inom OEEC och som torde vara klart för undertecknande inom den närmaste tiden.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen för remissbehandlingen har den principiella uppläggnings av utredningens förslag i huvudsak godkänts av de hörda instanserna. De har också godtagit tanken att den nu föreslagna lagstiftningen skall vara av provisorisk natur.

Även för egen del anser jag, att lagstiftningen bör bygga på strikt skadeståndsansvar och obligatorisk ansvarighetsförsäkring. Tydligt är också, att en viss övre gräns för ansvarigheten bör fastställas med statsgaranti i någon form beträffande överskjutande belopp. De hittillsvarande erfarenheterna från atomreaktordrift synes ge vid handen, att en viss frekvens av mindre olyckshändelser, berörande särskilt personalen vid anläggningarna, sannolikt är att vänta även i framtiden, men att risken för verkliga katastrofer är mycket liten. Detta skulle kunna åberopas som skäl för att den obligatoriska försäkringen borde avse ett relativt lågt belopp, kanske 5 miljoner kronor — till vilket även innehavarens ansvarighet skulle begränsas — och att staten i övrigt borde ikläda sig ansvarigheten för uppkommande skador, eventuellt med viss maximering. Man skulle därigenom spara premiekostnader och troligen i stort sett kunna hålla försäkringen inom landet. En sådan ordning skulle emellertid medföra vissa nackdelar. Staten skulle påtaga sig en risk som kunde bli kännbar, och det är uppenbarligen mindre lämpligt att Sverige isolerar sig från världen i övrigt, där man tydligtvis räknar med att på detta område bygga upp en internationell solidaritet grundad på världsomspännande försäkring. Det blir också betydande

svårigheter att med ett så lågt ansvarighetsbelopp för anläggningsinnehavaren ordna ett ansvarighetssystem som möjliggör anslutning till den blivande konventionen, om denna utformas enligt föreliggande förslag; enligt konventionsförslaget kräves nämligen civilrättslig skadeståndsskyldighet — täckt genom försäkring eller på annat sätt — till ett belopp av minst 25 miljoner kronor. Jag har efter övervägande av dessa omständigheter kommit till det resultatet, att den svenska lagen icke bör stadga ett lägre ansvarighetsbelopp för anläggningsinnehavaren än 25 miljoner kronor.

Enligt vad som under hand upplysts från atomskadeutredningens överläggningar med de nordiska grannländernas representanter synes man i Danmark och Norge snarast vara inställd på att acceptera ett högre ansvarighetsbelopp än vad som svarar mot 25 miljoner svenska kronor. Skälet för denna ståndpunkt är att man önskar ge så gott skydd som möjligt genom försäkring och att man vill engagera staten i minsta möjliga omfattning. Detta skäl är beaktansvärt, men med hänsyn särskilt till den relativt begränsade kapaciteten hos den svenska — och nordiska — försäkringsmarknaden hör vid utformningen av nu ifrågavarande provisoriska lagstiftning ansvarighetsbeloppet enligt min mening icke sättas högre än 25 miljoner kronor. De fortsatta överläggningarna med grannländernas kommittéer — av vilka den finska, efter vad som upplysts, närmast synes vara benägen att intaga samma ståndpunkt som den svenska — ävensom de ytterligare erfarenheter som kan vinnas under den närmaste framtiden får visa, om det finns skäl att i den blivande mera definitiva lagstiftningen frångå den ståndpunkt som nu har intagits.

Försäkringen bör kompletteras med statsgaranti i huvudsak enligt de grunder som utredningen angivit. I den mån ansvarighetsbeloppet ej förslår, bör sålunda gottgörelse beredas av statsmedel enligt grunder som fastställas av Kungl. Maj:t och riksdagen. Även eljest bör staten inträda då den skadelidande ej kunnat utfå ersättning som bör tillkomma honom.

Som förut nämnts bygger utredningens förslag på att ansvarigheten — med undantag för fall då olycka inträffat under transport av nukleära ämnen — skall åvila anläggningsinnehavaren ensam. Leverantörer, konstruktörer o. s. v. skall alltså vara fritagna från skadeståndsskyldighet. Förslaget i denna del innebär ett betydande avsteg från eljest inom skadeståndsrätten gällande regler. På grund av de starka skäl som uppbär den föreslagna ordningen — bl. a. angelägenheten att undvika dubbelförsäkring som kan bli särskilt oläglig med hänsyn till de höga belopp det här gäller — synes den emellertid få godtagas.

Även eljest synes huvudlinjerna i utredningens förslag böra följas. Berörande detaljutformningen har den granskning av förslaget som med beaktande av remissyttrandena verkställts i departementet föranlett vissa jämkningar, som närmare redovisas i den speciella motiveringen. Med hänsyn till lagstiftningens karaktär av provisorium får man givetvis räkna med att ställningstagandet till vissa i lagstiftningen ingående frågor snart kan

behöva omprövas. Jag räknar emellertid med att de nu förordade huvudgrunderna för lagstiftningen skall bli vägledande även vid utformningen av en blivande, mera definitiv lagstiftning i ämnet.»

Specialmotivering

Beträffande specialmotiveringen till lagförslaget återgives här endast vad som i propositionen anförts vid § 13; i övrigt tillåter sig utskottet hänvisa till propositionen (s. 23—61).

13 §.

I denna paragraf upptages förslagets regler om statsgaranti.

Utredningen. Första stycket innehåller stadgande om subsidiärt statligt ansvar för det fall att den som enligt lagen är berättigad till ersättning för atomskada visar, att han icke kunnat utfå ersättningen av någon för skadan ansvarig. Utredningen hänvisar till vad som anförts i den allmänna motiveringen och uttalar, att främst följande tre situationer varit aktuella: a) Försäkringsgivaren är insolvent eller kan av annan grund, t. ex. krig eller avspärrning, inte uppfylla sina förpliktelser och inte heller anläggningsinnehavaren kan betala. b) Säkerhet som ställts enligt 11 § visar sig vara otillfredställande och anläggningsinnehavaren kan inte betala. c) Försäkring är tecknad för anläggningen; inte för händelse. Efter det att en olycka konsumerat en avsevärd del av försäkringsbeloppet, inträffar en ny olycka. Vad som återstår av den äldre försäkringen jämte tilläggsförsäkringens belopp förslår inte till att täcka den lagenliga ansvarigheten 25 miljoner kronor för händelsen nr 2. Men dessa tre fall är enligt vad utredningen framhåller bara typfall. Stadgandet är tillämpligt, närhelst det fattas något i de 25 miljoner kronor som skall stå till förfogande för ersättning per händelse.

I andra stycket meddelas föreskrifter om ersättning av statsmedel för skador, som yppats sedan den i 8 § angivna tioåriga preskriptionstiden gått till ända. Ersättning skall utgå efter samma grunder, som gäller för de tidigare ersatta skadorna i följd av samma händelse; hänvisning sker till stadgandena i 5 §, 6 § andra och tredje styckena samt 8 § första punkten. Har proportionell nedsättning skett enligt 7 § första stycket, skall samma relationstal användas vid ersättning av nu avsedda skador.

I sista stycket av utredningens förslag slutligen stadgas om ersättning av statsmedel för det fall att ansvarighetsbeloppet 25 miljoner kronor inte förslår till full ersättning åt alla skadelidande. Grunder för fördelningen av de statsmedel som ställs till förfogande skall meddelas av Kungl. Maj:t och riksdagen. Fördelningen skall alltså ske efter generella, i förväg givna grundsatser; den får inte äga rum efter skön eller myndighets prövning i det särskilda fallet. Utredningen hänvisar här till prop. nr 82/1958 (förslag till

lagstiftning om ersättning för krigsskada å egendom) s. 99 och 107 f. Där-
emot måste i övrigt enligt sakens natur frihet tillkomma statsmakterna att
vid den tidpunkt då anslag beslutes bestämma fördelningsprinciperna. Det
kan alltså föreskrivas, att medlen i första hand skall användas för att
täcka personskador, eventuellt dylika skador upp till en viss gräns, att i
fråga om egendomsskador endast vissa slag av skador skall ersättas o. s. v.

Utredningen påpekar, att lagen inte anger den form i vilken dessa gene-
rella normer skall meddelas av Kungl. Maj:t och riksdagen; det synes
kunna ske antingen genom särskild lag eller i form av villkor knutna till
anslagsbeslutet.

Yttrandena. Hovrätten för Nedre Norrland anför:

Enligt motiven avses stadgandet i första stycket vara tillämpligt närhelst
det fattas något i de 25 miljoner kronor som skola stå till förfogande för
ersättning per händelse. Såvitt härav kan utläsas inbegripes icke det fall,
att sagda belopp visserligen funnits tillgängligt, då händelsen inträffat,
men utnyttjats för att tillgodose framställda skadeståndsanspråk i sådan ut-
sträckning, att när andra skadelidande — senare men innan ännu 10 år för-
flutit från händelsen — jämväl yrka ersättning på grund av samma hän-
delse, det återstående beloppet befinnes otillräckligt. En sådan situation är
tänkbar i trots av stadgandet i 7 § andra stycket. Det är rimligt att även i
detta fall statens subsidiära ansvar inträder. Så som 13 § första stycket är
avfattat omöjliggöres ej en dylik tillämpning. Motiven måste dock föranleda
tvekan.

Ett annat fall, som i motiven till förevarande stadgande ej heller synes
uppmärksammat, är det som föreligger då någon lidit skada genom radio-
aktiv strålning men det ej kan påvisas från vilken anläggning eller vilken
händelse skadan härrör. Också här är det rimligt att staten träder till.
Och även för detta fall synes stadgandets avfattning närmast inbjuda till
den tolkningen, att staten skall enligt stadgandet ansvara för sådan skada.

I båda de angivna fallen är ett klarläggande i den av hovrätten angivna
riktningen önskvärt.

Då i förevarande första stycke av 13 § stadgas att skadan skall ersättas
av staten, kan avsikten ej vara att ersättningen skall beräknas enligt för-
månligare eller andra grunder än de som gälla för ersättning av anlägg-
ningsinnehavare. Vid ersättningens bestämmande böra alltså stadgandena i
6 § andra och tredje styckena samt — i förekommande fall — 7 § första
stycket tillämpas. Detta borde kanske för tydlighetens skull utsägas i lag-
texten.

Liksom enligt 9 § tredje stycket innehavare av atomanläggning vid inträffad
atomskada har regressrätt mot den som uppsåtligen orsakat skadan bör,
vid uppsåtlig skadegörelse, staten ha regressrätt för vad som utgivits enligt
13 §. I enlighet med de synpunkter hovrätten framfört vid 6 § bör statens
ifrågavarande regressanspråk kunna riktas även mot anläggningssinnehava-
re, om denne är gärningsman. Den bör gälla också vid fall som avses i 13 §
tredje stycket.

Aktiebolaget Atomenergi anser att det är onödigt att begränsa rätten att
få gottgörelse av staten till skador som inträffat inom 30 år från olyckshän-
delsen. Givetvis blir det svårt att bevisa, att äldre skador härrör från en
atomolycka men om någon i undantagsfall kan bevisa att skada som fram-

träder t. ex. först 31 år efter en atomolycka försorsakats av denna, bör han få ersättning av staten.

Svenska försäkringsbolags riksförbund anför:

Motivuttalandena till stadgandet i förslagets 13 § i sista stycket synes något dunkla. Det uttalas att Konungen och riksdagen skall angiva grunderna för fördelningen av ersättning, som skall utgå av statsmedel. Emellertid förklaras även, att enligt sakens natur frihet måste tillkomma statsmakterna att vid den tidpunkt då anslag beslutes bestämma fördelningsprinciperna. Då det av sammanhanget synes framgå att man med dessa uttalanden avser skilda tidpunkter, framstår det som angeläget att det klarlägges vilken skillnad som skall anses föreligga mellan »grunder för fördelningen» och »fördelningsprinciperna».

Slutligen yttrar *Sveriges mekanförbund*:

Varken i lagförslaget eller i betänkandet har gjorts något uttalande angående omfattningen av försäkringsgivares eller statens regressrätt gentemot leverantör. Såvitt vi kan förstå, är anledningen härtill den, att enligt allmänna svenska rättsregler den, som inträtt i en skadelidandes rätt, icke kan få bättre rätt mot den som vållat skadan än vad den skadelidande haft.

Sedan vårt yttrande i ärendet ingivits till industriförbundet, har emellertid några av de ledande svenska företagen på tillverkningssidan vid förhandlingar med amerikanska intressenter mött stora svårigheter att övertyga den amerikanska motparten om att den ovan angivna principen i detta sammanhang kommer att gälla. Frånvaron av ett uttalande i denna princip i det nu framlagda betänkandet anses från amerikansk sida ge möjlighet till en utvidgning av försäkringsgivares eller statens regressrätt utöver den rätt som enligt § 9, tredje stycket, i lagförslaget tillerkänts innehavare av atomanläggning. Liknande svårigheter kan tänkas uppkomma i förhandlingar med representanter för andra länder. Det synes oss därför angeläget, att ett uttalande görs i anslutning till den nya lagen, så att tveksamhet icke kan föreligga om omfattningen av försäkringsgivares eller statens regressrätt i atomansvarighetsfrågor. Vi hemställer därför, att ett uttalande angående den ovan angivna principens giltighet även i detta sammanhang på lämpligt sätt infogas i motiven till den nu föreslagna lagen.

Departementschefen. Beträffande principerna för statsgarantin vid atomskador kan jag i det väsentliga hänvisa till vad som anförts i den allmänna motiveringen. Bestämmelser i ämnet torde få upptagas i förevarande paragraf i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag.

Hovrätten för Nedre Norrland har berört det fallet, att det föreskrivna ansvarighetsbeloppet 25 miljoner kronor funnits tillgängligt då olyckan inträffat men visat sig otillräckligt, då nya skadelidande sedermera men innan tio år förflutit från händelsen anmält anspråk. Detta är alltså ett fall, då det i 7 § andra stycket angivna fördelnings sättet ej fungerat. Tydligt är emellertid, att ersättning i detta fall bör beredas enligt tredje stycket i förevarande paragraf.

Samma hovrätt har även ställt frågan hur det skall förfaras i den situationen, att det väl är utrett att skada orsakats genom radioaktiv strålning

på sätt i lagen sägs men att det ej kunnat utrönas från vilken anläggning eller händelse skadan härrört. Visserligen kan det i och för sig synas rimligt att staten här träder in. För att nu ifrågavarande lagstiftning skall anses tillämplig förutsättes emellertid, att det finns en innehavare av anläggning här i riket som är ansvarig för skadan. Skulle det i något sällsynt fall inträffa, att domstolarna kommer till det resultatet, att icke någon anläggningsinnehavare kan göras ansvarig, får ersättning beredas i annan ordning.

Det är självfallet, att ersättning i fall som avses i stadgandets första stycke skall utgå med beaktande av lagens bestämmelser om ersättning för atomskada. Något ytterligare förtydligande av lagtexten i detta avseende synes ej erforderligt.

Enligt utredningens förslag skall rätten att få ersättning av statsmedel begränsas till 30 år efter det olyckan skedde. Med hänsyn till den särskilda arten av de verkningar som kan uppkomma av en atomolycka kan man måhända ej utesluta risken att skada i något fall kan yppa sig även efter denna tid. Försiktigheten synes dock bjuda, att statens ansvarighet icke utsträcker under obestämd tid. Möjligheten att utan begränsning i tiden kunna väcka talan skulle kunna leda till processer i vilka det bleve mycket vanskligt att utreda orsakssammanhang mellan händelse och skada. Den föreslagna begränsningen till 30 år torde därför böra bibehållas.

Med anledning av vad svenska försäkringsbolags riksförbund anfört i anslutning till utredningens motivuttalanden till stadgandets tredje stycke vill jag framhålla, att grunden för fördelningen av statsmedlen i nu avsedda fall bör — såsom utredningen också torde ha åsyftat — bestämmas, ej vid skilda tidpunkter utan vid den tidpunkt då statsmakterna beslutar, om anslag för ändamålet skall utgå.

Utredningsförslaget torde böra kompletteras med stadgande om regressrätt för staten i samma utsträckning som angives i 9 § tredje stycket, d. v. s. gentemot den som uppsåtligen orsakat skadan eller som åtagit sig att svara för densamma. Med anledning av mekanförbundets yttrande må framhållas, att det ej är avsett att med nu förevarande lagstiftning göra avsteg från principen, att den som inträtt i en skadelidandes rätt, exempelvis försäkringsgivare, ej äger bättre rätt mot den som vållat skadan än vad den skadelidande haft.

Lagrådet

Lagrådet har — såsom framgår av det å s. 72—76 i propositionen intagna, i lagrådet hållna protokollet — framställt erinringar på vissa punkter i lagförslaget. I propositionen har vad lagrådet anfört blivit beaktat.

Utskottet

Inom organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete (OEEC) pågår arbete på en konvention rörande skadestånd och försäkring vid atomreaktordrift, och ett föreliggande konventionsförslag väntas inom den närmaste tiden komma att föreläggas organisationens råd för godkännande. I anslutning till detta internationella arbete pågår också ett samnordiskt utredningsarbete beträffande hithörande frågor. Då det torde dröja någon tid innan en definitiv svensk lagstiftning kan genomföras har vederbörande svenska utredning under hänvisning till det inhemska atomenergiprogrammet avgivit förslag till en tidsbegränsad lag innehållande vissa provisoriska bestämmelser i ämnet.

På grundval av det verkställda utredningsarbetet framlägges genom propositionen förslag till provisorisk lagstiftning om ersättning för skada i samband med driften av atomreaktorer och andra atomanläggningar. Anläggningsinnehavaren är enligt förslaget ansvarig oberoende av vållande, och ansvarigheten bäres i princip av innehavaren ensam. Ansvarigheten begränsas till 25 miljoner kronor per händelse och skall vara täckt av obligatorisk försäkring. Om skadorna skulle överstiga 25 miljoner kronor skall gottgörelse utgå av statsmedel enligt grunder som fastställs av Kungl. Maj:t och riksdagen. Anläggningsinnehavarens ansvarighet preskriberas efter 10 år. Om skada framträder senare men inom 30 år efter olyckan utges ersättning av staten.

Förslaget bygger på det förenämnda inom OEEC upprättade konventionsförslaget. Det ligger i sakens natur att man bör eftersträva en internationellt inriktad lagstiftning på detta område. I det skede som det internationella och samnordiska arbetet befinner sig är det också följdriktigt att den nya lagstiftningen erhållit provisorisk karaktär. Det är därför förutsatt att ställningstagandet till vissa i lagförslaget ingående frågor snart kan behöva omprövas. Förslaget bör bedömas från dessa utgångspunkter.

Ett centralt spörsmål i förevarande lagstiftning är frågan om storleken av det för anläggningsinnehavaren stadgade ansvarighetsbeloppet, i lagförslaget fastställt till 25 miljoner kronor. Denna fråga har också upptagits i de i ärendet väckta motionerna. I motionerna I: 667 och II: 823 har förklarats att det i propositionen föreslagna beloppet bör kunna accepteras i den provisoriska lagstiftningen under förutsättning att den kompletterande statsgarantien får en tillfredsställande utformning. Om vid förhandlingar med våra nordiska grannländer möjligheter finnes för överenskommelse om ett högre belopp, synes enligt motionärerna en sådan lösning böra eftersträvas från vårt lands sida. Under åberopande av att 25 miljoner kronor kan komma att betydligt understiga berättigade skadeståndsanspråk och att det vore orimligt om skadorna till stor del finge bäras av de skadelidande yrkas i motionen II: 822, att ansvarighetsbeloppet bestämmes till 75 miljoner kronor. I motionen är emellertid icke berört att lagförslaget i denna del är kompletterat med en statsgaranti och att gottgörelse följaktligen i det av motionärerna avsedda fallet skall beredas av statsmedel enligt grunder som

fastställas av Kungl. Maj:t och riksdagen. Under lagstiftningsarbetet har framkommit beaktansvärda skäl såväl för ett lägre som ett högre ansvarighetsbelopp än det i propositionen upptagna. Förslagets ståndpunkt att under tiden för den provisoriska lagstiftningen med hänsyn särskilt till den relativt begränsade kapaciteten hos den svenska och nordiska försäkringsmarknaden icke sätta gränsen för ansvarigheten och försäkringen vid högre belopp än 25 miljoner kronor, dvs. den undre gränsen enligt konventionsförslaget, synes dock böra godtagas i avbidan på att det pågående samnordiska lagstiftningsarbetet på detta område slutföres.

Såvitt avser kontrollen av det föreskrivna försäkringsskyddet vill utskottet i detta sammanhang betona betydelsen av att villkoren för atomansvarighetsförsäkring erhåller en tillfredsställande utformning från de skadelidandes synpunkt. Prövningen, som enligt lagförslaget skall äga rum innan försäkringen godkännes, måste därför innefatta erforderliga garantier för att försäkringsvillkoren icke innehåller klausuler som gör försäkringen överksam gentemot skadelidande tredje man.

Om skadorna skulle överstiga 25 miljoner kronor skall, som tidigare omnämnts, gottgörelse beredas av statsmedel enligt grunder som fastställas av Kungl. Maj:t och riksdagen, när frågan därom blir aktuell. I motionerna I: 667 och II: 823 har hemställts, att i atomansvarighetslagen intages bestämmelse om att den statliga garantien skall avse att ge de skadelidande full gottgörelse i den mån ansvarighetsbeloppet icke förslår härtill. Även om hittillsvarande erfarenheter från atomreaktor drift synes utvisa att risken för mera omfattande katastrofer är mycket liten kan dock möjligheten av en sådan händelse icke helt uteslutas. Om en sådan katastrof inträffar skulle skadorna emellertid kunna få den omfattningen att det helt enkelt skulle te sig omöjligt att ersätta uppkomna skador i full utsträckning. Att såsom motionärerna önskar nu binda statsmakterna till att i en sådan situation utge full gottgörelse av statsmedel synes därför icke böra ifrågakomma. Det torde dock få förutsättas att uppkomna skador i det avsedda läget kommer att ersättas fullt så långt förhållandena det medger. Avgörandet synes dock böra förbehållas statsmakterna då de ställas inför en situation av detta slag.

Ett ändringsförslag beträffande de i lagförslagets 8 § meddelade preskriptionsbestämmelserna har framförts i motionen II: 822. Vad först beträffar frågan om en av motionärerna föreslagen utsträckning av preskriptionstiden från 10 till 25 år är att märka, att propositionen innehåller föreskrifter om ersättning av statsmedel för skador, som framträder efter den 10-åriga preskriptionstidens utgång. Ersättning utgår i dessa fall efter samma grunder som gäller för tidigare ersatta skador i följd av samma händelse. Denna rätt till ersättning avser skador som ger sig till känna inom 30 år efter olyckan. Lagförslagets utformning tillgodoser därför motionens syfte. Vad angår ändringsförslaget i övrigt, avseende bl. a. en förlängning av den 2-åriga preskriptionstiden för anmälan av ersättningsanspråk, synes den i propositionen föreslagna preskriptionsregeln vara motiverad icke minst med hänsyn till de skadelidandes intresse av att skaderegleringen icke onödigt-

vis uppskjutes. Utskottet kan därför icke biträda förevarande motionsyrkande.

I motionerna I: 667 och II: 823 har yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om prövning och förslag rörande fortlöpande värdering av fast egendom och inventarier inom farozon för atomolycka. Enligt motionärerna synes nedslaktning av djur och långt gående driftsinskränkningar för jordbruket bli oundvikliga vid en reaktorolycka. Motionärerna framhåller, att det är angeläget att en skadereglering i sådant fall kan genomföras utan större tidsutdräkt. Enligt utskottets uppfattning bör det icke möta några större svårigheter att med hjälp av sådana värderingsinstrument som fortlöpande erhålles genom taxeringsförfarandet relativt snabbt kunna utföra den för skadereglering erforderliga värderingen av ifrågavarande egendom. Med hänsyn härtill finner sig utskottet icke kunna tillstyrka motionärernas förslag.

Enligt 6 § andra stycket i det framlagda lagförslaget har ersättningen för varje dödad eller skadad person begränsats till 200 000 kronor. Departementschefen har i likhet med utredningen ansett denna begränsning vara lämplig i förevarande lagstiftning. Utredningen har bl. a. hänvisat till att beloppet 200 000 kronor, som hämtats från trafiklagstiftningen, vid trafikskador i praktiken visat sig vara tillräckligt utom i ett par fall. Utredningen har dock erinrat om att begränsningen till 200 000 kronor per person icke avser bilägarens eller bilförarens skadeståndsansvar. Utskottet vill icke motsätta sig att den föreslagna begränsningen får gälla under tiden för den provisoriska lagstiftningen. Utvecklingen på trafikförsäkringens område torde emellertid tala för att denna fråga tages under omprövning under arbetet på en definitiv lagstiftning.

Under hänvisning till vad ovan anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen — med avslag å motionen II: 822 och yrkandet under I i motionerna I: 667 och II: 823 — måtte bifalla förevarande proposition, nr 140; samt

B. att motionerna I: 667 och II: 823, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet hemställt under A, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 17 maj 1960

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: fru Gärde Widemar, herrar Ahlkvist, Branting, Per Olofsson, Per-Olof Hanson, Erik Svedberg, Ferdinand Nilsson och Arvidson;

från andra kammaren: herrar Hedqvist, Östrand, Ekström i Björkvik, Edlund, Gustafsson i Borås, fru Lidman-Frostenson, fröken Bergegren och herr Fäldin.